

GERUNZIUL-PREDICAT ÎN *DIVANUL* LUI DIMITRIE CANTEMIR

Marcela CIORTEA

(Universitatea „1 Decembrie 1918“, Alba Iulia)

0. Pornind de la faptul că acțiunea gerunziului are un subiect gramatical (determinat sau nu, exprimat sau nu, identic sau diferit de al verbului regent), s-a lansat ideea că gerunziul poate întruni funcția de predicat verbal, deoarece „raportul dintre gerunziu și subiectul său este identic cu raportul dintre un predicat verb la un mod personal și subiectul său“¹. Pe această linie se înscriu mai multe teorii. Dacă gramaticile mai vechi formulează rezerve cu privire la predicativitatea gerunziului, totuși, unii autori menționează că acest mod nu poate fi considerat exclusiv nepredicativ.

*Gramatica Academiei*² admite că gerunziul-verb are deseori subiect identic sau diferit de al verbului regent, dar nu formulează o opinie clară referitoare la funcția sintactică a acestui gerunziu. Vorbind despre predicatul nominal, aceeași gramatică notează că numele predicativ poate sta pe lângă un verb la mod nepersonal, cel mai adesea gerunziu, dar construcția în ansamblu nu are rol de predicat³.

Matilda Caragiu⁴ demonstrează că gerunziul-verb funcționează ca un predicat verbal în propoziție, deoarece, câtă vreme acțiunea lui arată ce face subiectul, gerunziul funcționează ca un predicat verbal. Autoarea este de părere

¹ Matilda Caragiu, *Sintaxa*, p. 71.

² Vezi vol. I, 1966, p. 232.

³ Vezi vol. II, 1966, p. 99.

⁴ Vezi *op. cit.*, p. 71 *sqq.*

că „gerunziul nu este o parte secundară de propoziție, subordonată adică verbului regent. În acest caz ar trebui să exprime acțiuni care constituie relații exterioare, fără vreo referire la autorul acțiunii, subiectul exprimat sau neexprimat; or, gerunziul este întotdeauna legat de subiectul său, este pe același plan cu acesta”⁵.

Matilda Caragiu numește *absolute*⁶ acele construcții în care subiectul este exprimat, prin analogie cu ablativul absolut din limba latină, și le consideră echivalentele unor propoziții dependente. Acele gerunzii însă al căror subiect nu este exprimat sunt considerate când complemente circumstanțiale, când substituiți de dependente, când complemente predicative⁷.

Desprindem așadar din studiul Matildei Caragiu următoarea concluzie: „Gerunziul funcționează ca un predicat verbal în propoziție; el nu este o substituție de dependentă, ci împreună cu subiectul său (exprimat sau neexprimat) și cu determinantele lor (când există) constituie o propoziție gerunzială, de cele mai multe ori dependentă și uneori independentă”⁸. Frieda Edelstein⁹ este de părere că, datorită raportării sale la un subiect (care în construcție absolută nu îndeplinește niciun rol sintactic pe lângă verbul regent), gerunziul nu poate fi considerat parte secundară de propoziție. Atunci când exprimă o acțiune situată pe același plan cu predicatul unei propoziții principale, gerunziul nu primește nicio funcție la nivelul propoziției; dar și teoria că „gerunziul funcționează ca un predicat verbal în propoziție”¹⁰ ridică probleme, deoarece acest mod aproape întotdeauna apare asociat cu un verb la un mod personal. În consecință, autoarea consideră necesară admiterea unei categorii sintactice distincte — construcția gerunzială care „în majoritatea cazurilor, poate fi echivalată atât cu o parte secundară de propoziție, cât și cu o propoziție, dată fiind corespondența dintre părțile de propoziție și propozițiile subordonate. Astfel, când ideea de acțiune slăbește, construcția gerunzială are rol de parte de propoziție, iar când această idee se intensifică, aceeași construcție are rol de propoziție”¹¹.

⁵ *Id., ib.*

⁶ Vezi și *GLR*, 1966, vol. II, p. 82.

⁷ Autoarea înțelege prin complement predicativ acel complement deosebit de cel determinativ, care îmbracă forma acestuia, dar exprimă, implicit, un raport predicativ.

⁸ Matilda Caragiu, *Sintaxa*, p. 72.

⁹ *Op. cit.*, p. 68.

¹⁰ Matilda Caragiu, *Sintaxa*, p. 72.

¹¹ Frieda Edelstein, *Sintaxa*, p. 70.

D. D. Drașoveanu, comentând faptul că Matilda Caragiu nu tratează ca predicat verbul din gerunziale și preferă perifrazele „funcționează ca un predicat”, „are funcțiune predicativă”, „îndeplinește funcția de predicat”, rezumă perifrazele de mai sus printr-un derivat cu prefixul *pro-*, *propredicat*¹², după modelul *pronume*. „Înseși respectivele moduri, când verbul are un subiect exprimat sau subînțeles, sunt, ca *nepersonale*, *nepredicative*, dar *propredicative*; iar dacă ducem până la capăt propunerea, transformatum-ul este, la rândul său, o *pro-propoziție*”¹³. În concluzie, având propriul său subiect, gerunziul este „termen într-o relație interpropozițională, ține adică de sintaxa frazei și nu de a propoziției, subînțelegându-se axioma că în cuprinsul uneia și aceleiași propoziții nu pot exista două (sau mai multe) subiecte decât dacă acestea sunt coordonate între ele”¹⁴.

De aceeași părere este și Ștefan Hazy¹⁵, pentru care gerunziul nu este întru totul nepredicativ doar pentru că are formă invariabilă (în aceeași situație se află și conjunctivul perfect, care este predicativ). Autorul notează în continuare că un termen în nominativ, cu rol de subiect, nu poate apărea decât în interiorul unei propoziții, ceea ce înseamnă că în planul propoziției subiectul trebuie să fie determinat de un predicat. Ștefan Hazy conchide că „gerunziul trebuie să figureze atât la sintaxa părților secundare de propoziție, cât și în calitate de propredicat, la aceea a frazei”¹⁶.

În *Divanul* lui Dimitrie Cantemir, elaborat sub puternica influență a limbilor clasice, după cum demonstrează Dragoș Moldovanu, gerunziul este identificat în poziție de propredicat în două ipostaze: în construcții absolute și în construcții relative.

- în construcție *gerunzială absolută*, cu funcție circumstanțială concesivă:

„Căci el atâta răundzală a pământului *călcând* și atâtea împărății *supuind*, după moarte l o c mai mult de șapte palme *nu i-au rămas*...” (I, 13).

sau temporală:

„...și încă *lipsind* l u n a noaptea, călătoriu, câtă a primejdii frică *porți*?” (I, 23).

Există și o situație în care un raport temporal de anterioritate față de

¹² Vezi *Teze*, p. 248.

¹³ *Id.*, *ib.*

¹⁴ *Id.*, *ib.*

¹⁵ Vezi *Predicativitatea*, p. 86.

¹⁶ *Idem*, p. 88.

regentă al unei construcții gerunziale absolute este dublat de relativul *ce* cu prepoziție; această dublare, aproape pleonastică, asociată cu un raport de coordonare copulativă cu o temporală propriu-zisă, ridică gerunziala la rang de propoziție:

„Iată dară că, **după ce** t u *murind* și ale trupului tău stihii una de altă după ce să vor despărți și trupul de la suflet să va deosăbi, cum și în ce chip păcatul ți să va ierta?„ (II, 75).

- în construcție **gerunzială relativă**¹⁷:

„Așijderea săhastrii, c a r i i pentru a ta de urât urâciune prin strașnici munți, fără de soții, sânguratecii numai *fugind* și prin gaurile adâncelor vârtoape într-un loc cu jiganiile veninate și cu fiarăle cumplite a petrece *ascundzindu-să*.“(I, 51).

Aceste construcții au rol explicativ, iar relativul care le introduce este echivalent cu o conjuncție coordonatoare + pronume demonstrativ: „așijderea săhastrii: și aceștia fugind... și ascundzindu-se...“.

1. Categoria persoanei la verb stabilește raportul dintre acțiune și o anumită persoană, ca autor al ei. Morfologic, această categorie se exprimă prin formele personale ale verbului. Și gerunziul, deși invariabil, exprimă categoria persoanei. Un indice gramatical îl constituie prezența subiectului și alăturarea pronumelui reflexiv (în acuzativ sau dativ), la cele trei persoane (singular și plural), potrivit cu persoana care face și eventual suferă acțiunea¹⁸.

Cu ajutorul unui pronume reflexiv, gerunziul se poate raporta la o persoană, în ciuda faptului că este lipsit de desinențe:

- persoana I, singular:

„În mare mărime a mirării *mirându-mă* și *uitându-mă* stau.“(I, 63).

- persoana a II-a singular:

„Nice doară în nărocire sau bogăție *aflându-te*, cevași mai mult decât ești să te ții.“ (II, 13).

„... și *odihnindu-te*, bea, mănâncă și te desfătiadză.“(I, 80).

- persoana a II-a plural:

„...voi *trecându-vă*¹⁹, numele cinstit să vă rămâie.“(I, 12).

¹⁷ Frieda Edelstein consideră aceste situații ca fiind uniri relative. Vezi *Legătura relativă*, p. 337 sqq.

¹⁸ Matilda Caragiu, *Sintaxa*, p. 66.

¹⁹ A trece (reflexiv, figurat) = a îmbătrâni; *DLR*, s.v. TRÉCE.

- persoana a III-a singular:

„...de ficiorescul pân-tece *nescărândivindu-să*²⁰, din Mariia Ficioara și din Duhul Svint omenesc trup luând și *întrupându-să*, pătimind și *răstignindu-să* și a triia dzi înviind... pre vechiul Adam... au din morți sculat.“(II, 22).

- persoana a III-a plural (pe lângă pronumele reflexiv apare și un subiect exprimat printr-un substantiv la plural sau un subiect multiplu):

„Spurcatele pofte *înmulțindu-să*, până mai pre urmă în prăpastia oceaniei te liapădă.“ (II, 68).

„Căci numai o dată voia și pofta *desfrânându-să*, multe nebunii deacii pre urmă îi urmadză.“(II, 78).

2. Deși este considerat un mod *dependent*²¹ prin excelență, gerunziul poate intra în relație cu un subiect, deoarece „acțiunea exprimată de gerunziu are un autor care, din punct de vedere logic și gramatical, este subiectul ei“²².

Având în vedere această relație a gerunziului cu un subiect, posibilitatea acestui mod de a avea diferite determinări, echivalența lui semantică cu o propoziție construită cu indicativul și variațiile conținutului său verbal, Frieda Edelstein acordă construcțiilor gerunziale valoare de parte de propoziție atunci când ideea de proces slăbește, și de propoziție, atunci când ideea de proces se intensifică.

„... și *cutremurându-l* vara fierbința la și pripăcul *fierbându-l* și *cocându-l*, iarna frigul și gerul *răcindu-l* și *înghețindu-l*, foamea *leșinându-l* și *hemnesindu-l*, setea aprinzindu-l și topindu-l și de și ceva de mâncat sau de băut afla, doară rădăcina ierbii și apa din borta copaciului, pre carele nu el le mănâncă sau bea, ce iale pre dânsul topăsc și svârșesc.“(I, 52).

- subiect *identic cu subiectul* verbului regent:

„Coincidența subiectelor face ca legătura dintre gerunziu și verbul regent să fie mai strânsă“²³. Matilda Caragiu²⁴ identifică trei situații în care cele două subiecte coincid:

a. când subiectul poate fi exprimat în regentă și neexprimat în gerunzială:

²⁰ A se scărândăvi = a se îngrețoșa; *DLR*, s.v. SCARADIVÍ.

²¹ Vezi Mioara Avram, *op. cit.*, p. 165; Dimitriu, *Morfologia*, p. 292.

²² Matilda Caragiu, *Sintaxa*, p. 69.

²³ Frieda Edelstein, *Sintaxa*, p. 47.

²⁴ *Ibidem*.

„...fericitul P a v e l, cătră athinéni, pentru învierea Domnului Hristos *pomenind*, dzisără...“ (II, 66).

b. neexprimat nici în regentă, nici în gerunzială:

„*Având* credință, avem dragoste; *având* dară dragoste, avem nedéjde.“(II, 67).

„*Dobândind* dară toate... aceasta trebuie să știi.“ (II, 71).

„...*luând* crucea sa să vie după mine.“ (II, 51).

„...de sine s-au lepădat, porunca bunului lor învățătoriu *păzind*...“ (I, 51).

c. exprimat numai în gerunzială:

„...pre a căruia pom poamă *mâncând* cel întâi zidit o m, întru aceeași dată muritoriu s-au făcut...“ (I, 20).

- subiect **identic cu obiectul** verbului regent:

Această situație cunoaște două aspecte: subiectul gerunziului este identic cu obiectul direct al regentului

„...pre a l a l ț i... vii *fiind*, morți î i numește.“ (II, 65).

subiectul gerunziului este identic cu obiectul indirect al regentului

„Căci acel deplin bine (adecă Dumnădzău) cu dânsul pururea iaste, și e l de față *fiind*, nice una î i lipséște.“ (I, 53).

- subiectul gerunziului **diferit** de cel al regentului:

Acest tip de subiect, de cele mai multe ori este necesar să fie exprimat, deoarece „gerunziul fiind invariabil (neputând să indice din punct de vedere formal, care dintre persoane face acțiunea), construcția ar fi echivocă“²⁵. Subiectul gerunziului diferit de subiectul verbului regent poate fi determinat:

„*Deșchidzindu-ți* t u mâna, t o a t e să vor umplea de bunătate.“ (II, 72).

„Și iarăși viețuind, t o ț i pre o cale *îmblând* și pre acéia iarăși î n t o a r c e r e cuiva nu să dă.“(II, 35).

„*Murind* t u, ale tale c i n e va stăpâni nu știi.“(II, 40).

„*M o a r t e a* *sosind*, a v u ț i i a la ce foloséște.“(II, 36).

sau nedeterminat.

3. Stilul lui Dimitrie Cantemir, caracterizat printr-un retorism științific, printr-o tendință de reformare a limbii și printr-o influență a limbilor clasice care-i conferă măreție, gravitate și o notă arhaică, reprezintă o întregă evoluție a

²⁵ Frieda Edelstein, *Sintaxa*, p. 70, exemplifică prin „Și întrebând de bani le-au zis...”, unde nu se știe dacă aceleași persoane care au întrebat de bani au și zis, sau unii au întrebat de bani și alții au zis.

limbii de până atunci. Animat de dorința înălțării limbii sale la rangul de *ars*, Cantemir nu-și simplifică fraza în mod intenționat; el „se simte reprezentantul cel mai cultivat al unei limbi și identifică nevoia de afirmare proprie cu cea a limbii căreia i se consacră.”²⁶

Simetria este în fraza lui Cantemir aproape o regulă și se realizează la nivelul tuturor modurilor nepersonale; manifestându-se în contexte de dimensiuni variate, prin alternarea construcțiilor binare, ternare sau chiar mai mult; aceasta imprimă frazei un ritm și duce la evitarea monotoniei.

Cea mai simplă formă de manifestare a echilibrului în sintaxa lui Cantemir este simetria determinărilor binare, deoarece antrenează contextele cu dimensiunile cele mai reduse; aceasta funcționează atât la nivelul modurilor nepersonale în poziție dependentă, cât și în poziție regentă.

O astfel de simetrie se remarcă în registrul gerunziului: fiecare din cei doi termeni plasați simetric se sprijină pe un verb la imperativ plasat la sfârșit de propoziție, și fiecare contrage o subordonată temporală: „după ce le-ai priceput, învață-le, după ce le-ai învățat, nu tăcea.” Determinanții gerunziului așezați în chiasm, primul înaintea regentului său și al doilea după acesta, conferă propoziției circularitate și siguranță:

„Acéstea dară *pricepând* învață
și *învățindu-le*, nu tăcea. (II, 76).

Observăm în exemplul de mai sus o împletire a mijloacelor artistice în realizarea simetriei. Acest procedeu sintactic de realizare a frazei nu este niciodată liber de expresivitate, fie în forma sa gramaticală, fie în formă retorică. Iată un exemplu de perioadă cantemiriană în care, deși simetria se axează pe verbul predicat, și verbul la gerunziu se distribuie simetric în ramificații binare:

„...*iubind* Solomon muieri multe de alt niam și de a lor dragoste cuprins
fiind,

capişte lui Hamos, idolului lui Moav, **au zidit**

și

singur Domnul de a doa oară *arătându-i-să* și acéstea a nu face
poruncindu-i,

nu ascultă.“ (II, 43).

Se remarcă structura frazei: două propoziții principale, coordonate copulativ prin *și*, ale căror predicate sunt așezate simetric la sfârșit. Primul

²⁶ Moldovanu, *Etapele*, p. 367.

predicat, *au zidit*, guvernează două gerunzii plasate în chiasm: *iubind*, la început de enunț, în fața determinanților săi, iar *find*, la sfârșit, în urma determinanților; al doilea predicat, *nu ascultă*, deține la rândul său poziția de regent pentru alte două gerunzii, *arătând* și *poruncind* așezate de data aceasta paralel, ambele în urma determinanților. Acest lucru sugerează elanul autorului care începe fraza cu însuflețire, dar abandonează ușor în a doua jumătate a ei, probabil din aceea dorință nestăvilă de a-i oferi ceva din sobrietatea altor limbi.

Inversiunea sintactică a determinării față de determinat afectează mai ales nivelul grupului propozițional, dată fiind topica progresivă, latinizantă a frazei²⁷. Unii cercetători sunt de părere că sintaxa frazei lui Cantemir este influențată de sintaxa limbii turcești²⁸, însă părerea noastră este că limba latină este cea care și-a lăsat amprenta aspra operei de început a cărturarului moldovean. Comparând textul latin al lui Wissowatius cu traducerea lui Cantemir din cea de-a treia carte a *Divanului*, Virgil Căndea a observat folosirea unor procedee sintactice latine atât în traducere, cât și în partea originală; totuși, autorul nu se pronunță împotriva influenței turcești, câtă vreme, formal, „sintaxa turcă nu le contrazicea”²⁹.

Fără a prelua mecanic inversiunea din limbile cunoscute de el, Cantemir o folosește frecvent cu multiple implicații stilistice³⁰. Gerunziul se bucură de cea mai bogată intercalare într-o dislocare a formelor verbale compuse, mai ales a conjunctivului, creându-se astfel tensiune, suspans:

„Nice **să te gândind înșeli** că cu avuția a cerului împărăție vei cumpăra.“ (II, 34).

„Dumnădzău... de ce au giuruit **nu să va, întorcându-să, căi**.“ (II, 67).

„... vârsta și norocirea ca roata **să li să, învârtindu-să, întoarcă**.“ (II, 63).

Ramificarea este o formă de simetrie care constă într-o subordonare în lanț: fiecare element regent se subordonează unui element regent de rang superior. În *Divan*, ramificarea se concretizează de cele mai multe ori prin combinarea simetriei cu inversiunea:

„Iată dară că tu,
cu aceasta minte *purtându-te*

²⁷ Pentru influențe în fraza *Divanului*, vezi Moldovanu, *Orient și Occident*, p. 7 *sqq.*, unde autorul expune detaliat părerile specialiștilor cu privire la modelul latinesc sau turcesc adoptat de Cantemir.

²⁸ *Id. ib.*, *passim*.

²⁹ Virgil Căndea, *Studiu introductiv la Divanul*, p. LXVII.

³⁰ Vezi Maria Rădulescu, *Aspecte*, p. 95 *sqq.*

și cu aceasta socotială *slujindu-te*,
minte ta iaste în vânt...“ (I, 66).

Două gerunzii la diateza reflexivă în poziție finală, alături de substantivele care le precedă dețin același ritm, dactilic, iar pronumele reflexive conjuncte trimit spre rimă:

minte purtându-te (_UU/_UU) / ***socotială slujindu-te*** (_UU/_UU)

Iambul se înscrie, de asemenea, printre modalitățile cele mai exploatate de autor în făurirea ramificațiilor sintactice și în păstrarea rimei și pare că se adaptează cel mai bine la formele de gerunziu:

„Așjderea prunciia tipos și pildă ale altor vârste iaste,
adică fără nice o răutate *fiind*,
și de-aciaa din dzi în dzi *crescând*,
cătră acéle mai coapte vârste *mergând*.“ (II, 85).

Regăsim aici aceeași structură tripartită întâlnită și la infinitiv, cu valoare apozitivă, de data aceasta cu distribuție iambică, riguros alcătuită la nivel de cuvânt, fără a se sluji de cuvintele înconjurătoare:

fiind (U_) / ***crescând*** (U_) / ***mergând*** (U_)

În alte situații asistăm la o împletire a măsurilor, iamb și anapest în același fragment, la nivelul acelorași forme gramaticale, gerunziul în primul exemplu de mai jos, participiul în cel de-al doilea:

„...*ieșind* din cetate
și *dând* războiu
și *ucigând* pre mulți,
au perit și Urie Hetteul.“ (II, 43).

De data aceasta gerunziul se plasează la începutul sintagmei verbale, fiind urmat de determinanți, iar iambul se realizează și cu ajutorul conjuncției *și* în cel de-al doilea segment:

ieșind (U_) / ***și dând*** (U_) / ***ucigând*** (UU_)

Anacolutul sau lipsa de șir se datorează de cele mai multe ori neglijenței și, în cazul lui Cantemir, neputinței de a stăpâni fraza, dată fiind lipsa lui de experiență în ale scrisului.

„...și *cutremurându-l* vara fierbințiala (12 silabe).
și pripăcul *fierbându-l* și *cocându-l*, (11 silabe).
iarna frigul și gerul *răcindu-l* și *înghețindu-l*, (15 silabe).
foamea *leșinându-l* și *hemnisindu-l*, (11 silabe).

setea *aprinzindu-l* și *topindu-l* (10 silabe).

și de și ceva *de mâncat* sau *de băut* afla,

doară rădăcina ierbii și apa din borta copaciului, pre carele nu el le mănâncă sau bea, ce iale pre dânsul topăsc și săvârșesc.“ (I, 52).

Autorul neexperimentat care era Cantemir la data respectivă, preocupat de rimă și ritm, de crearea paralelismului binar și de înșiruirea peonilor, uită de cursul firesc al frazei și de respectarea raporturilor sintactice dintre propoziții și cuvinte; țintind amploarea, tensiunea, armonia și muzicalitatea, principele scapă din vedere faptul că-și propusese perfecțiunea.

pripăcul *fîrbându-l* și *cocându-l* (UU_U / UU_U)

gerul *răcindu-l* și *înghețindu-l* (UU_U / UU_U)

foamea *leşinându-l* și *hemnisindu-l* (UU_U / UU_U)

setea *aprinzindu-l* și *topindu-l* (UU_U / UU_U)

4. Gerunziul, o formă verbală invariabilă care exprimă acțiunea sub formă de proces, se deosebește de celelalte moduri prin aceea că însoțește și caracterizează un alt proces. Ca și infinitivul scurt, gerunziul acoperă categoriile gramaticale proprii modurilor personale: diateza, timpul (respectând și raporturile temporale), persoana. Acceptând propriul său subiect, gerunziul intră în construcții relative sau absolute, primind funcția sintactică de propredicat. Subliniem încă o dată caracterul de formă verbală pură, întrucât nu s-au înregistrat în textul *Divanului* gerunzii trecute în alte clase de cuvinte (substantiv, adjectiv, adverb sau element de relație).

În urma celor expuse și argumentate mai sus, credem că nu greșim dacă afirmăm că denumirea de mod nepersonal nu este conformă realității și că ar trebui eliminată, câtă vreme gerunziul acceptă un indice de persoană — care însă nu este marcat desinențial.

Analiza noastră scoate la iveală preferința lui Cantemir pentru hipotaxă, simetrie, inversiune și ramificare; aceste preferințe se explică prin aceea că autorul intenționează să încânte ochiul, prin simetria construcției, și urechea, prin multitudinea procedeele sonore pe care le comportă, căutând „realizarea expresiei artistice a unui text menit să convingă, să placă, să emoționeze“³¹.

³¹ Maria Rădulescu, *op. cit.*, p. 94.

Toate aceste procedee sunt rezultatul unei deosebite elaborări a textului și reprezintă o caracteristică a stilului principelui moldovean care s-a străduit să dea limbii române frumusețea celorlalte limbi cunoscute de el. Șerban Cioculescu, discutând particularitățile frazei lui Cantemir, notează: „Stilul său predilect este acela al dislocărilor, precum și al punerii verbului predicativ la sfârșitul propoziției. [...] Este un stil dominat de voință, calculat și revăzut de artist cu toată atenția.”³²

BIBLIOGRAFIE

- *** *Gramatica limbii române*, I-II, București, Editura Academiei, 1954, reeditată în 1966.
- *** *Istoria limbii române*, București, Editura Academiei, I/1965, II/1969.
- *** *Istoria limbii române*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978.
- AVRAM, Mioara, *Gramatica pentru toți*, București, Editura Academiei, 1986.
- BEJAN, Dumitru, *Gramatica limbii române. Compendiu*, Cluj, Editura Echinoc, 2001.
- BOGREA, Vasile, *Încă două specimene de gerundiu în -ure: îmblândure și neputândure*, în DR, Cluj, 2/1921-1922, p. 661-662.
- CANTEMIR, Dimitrie, *Opere, I, Divanul*, București, Editura Academiei, 1974.
- CARAGIU-MARIOȚEANU, Matilda, *Moduri nepersonale*, în SCL, XIII, nr. 1/1962, p. 24-44.
- CARAGIU, Matilda, *Sintaxa gerunziului românesc*, în SG, II, 1957, p. 60-89.
- CIOCULESCU, Șerban, *Cantemir, scriitor de limbă română*, în *Viața românească*, XXVI/1973, nr. 9, p. 16.
- CIPARIU, Timotei, *Principii de limbă și scriptură*, Blaj, 1866.
- CIREȘ, V., *Participiul și supinul în limba română*, în „Arhiva”, Iași, VIII, 1897, p. 535-543.
- CONSTANTINESCU-DOBRIDOR, Gheorghe, *Morfologia limbii române*, București, Editura Științifică, 1974.
- DIACONESCU, Ion, *Supinul în limba română din secolele al XVI-lea, al XVII-lea și al XVIII-lea*, în AUB, XX, nr. 1-2/1971, p. 151-164.
- DIMAND, B., *Zur rumänischen Moduslehre*, Viena, 1904.
- DIMITRIU, Corneliu, *Gramatica limbii române explicată. Morfologia*, Iași, Editura Junimea, 1979.

³² Șerban Cioculescu, *Cantemir, scriitor de limbă română*, în *Viața românească*, XXVI/1973, nr. 9, p. 16.

- DRAȘOVEANU, D. D., *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Cluj, Editura Clusium, 1997.
- EDELSTEIN, Frieda, *Sintaxa gerunziului românesc*, București, Editura Academiei, 1972.
Idem, *Despre legătura relativă în limba română*, în CL, XVI/1971, nr. 2, p. 337-344.
- HÁZY, Ștefan, *Predicativitatea: Determinare contextuală analitică*, Cluj, Editura Dacia, 1997.
- HRISTEA, Theodor, *Sinteze de limba română*, București, Editura Albatros, 1984.
- IORDAN, Iorgu, *Limba română contemporană*, București, Editura Ministerului Învățământului, 1956.
- IORDAN, Iorgu et alii, *Structura morfologică a limbii române*, București, Editura Științifică, 1967.
- IORDAN, Iorgu; ROBU, Vladimir, *Limba română contemporană*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978.
- IRIMIA, Dumitru, *Gramatica limbii române*, Iași, Editura Polirom, 1997.
- LOMBARD, Alf, *L'infinifiv de narration dans les langues romanes. Étude de syntaxe historique*, Uppsala, 1936.
- LOMBARD, Alf, *Le verbe roumain. Étude morphologique*, I-II, Lund, 1954-1955.
- LYER, S., *Syntaxe du gérondif et du participe présent dans le langue romanes*, Paris, 1934.
- MOLDOVANU, DRAGOȘ, *Dimitrie Cantemir între Orient și Occident*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1997.
- NEAMȚU, G. G., *Predicatul în limba română*, București, Editura Științifică, 1986.
- NEAMȚU, G. G., *Teoria și practica analizei gramaticale*, Cluj, Editura Excelsior, 1999.
- PANĂ-DINDELEGAN, Gabriela, *Elemente de gramatică*, București, Editura Humanitas Universitar, 2004.
- PHILIPPIDE, Alexandru, *Gramatica elementară a limbii române*, Iași, Editura Librăriei Isr. Kupperman, 1897.
- RĂDULESCU, MARIA, *Aspecte ale sintaxei și stilului lui Dimitrie Cantemir*, în AUB, XXII/1973, nr. 2, p. 92-102.
- ROSETTI, Alexandru, BYCK, Jacques, *Gramatica limbii române*, ed. a II-a, București, Editura Ziarului Universul, 1945.
- SANDFELD, Kristien; OLSEN, H., *Syntaxe roumaine, III, Structure de la proposition*, Copenhaga, 1962.
- ȘOTROPA, Calistrat; GRECU, Valeriu, *Gramatica limbii române*, București Ed. a IX-a, Editura Socec&Comp, sine anno.
- TIKTIN, H., *Gramatica română. Etimologia și sintaxa*, ed. a III-a revăzută de A. Candrea, București, Editura Tempo, 1945.
- TOȘA, Alexandru, *Elemente de morfologie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1963.